

Основні результати дисертації:

«ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ЕФЕКТИ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС»

Плющ Діани Станіславівни¹

(2017-2021)

Наукова новизна одержаних результатів полягає в систематизації та поглибленні теоретико-методологічних підходів щодо класифікації та визначення зовнішньоторговельних ефектів розвитку зони вільної торгівлі України з країнами ЄС.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

Вперше:

- Досліджено тенденції двосторонньої компліментарності торговельних відносин в умовах розвитку зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС за період 2013-2020 років, проведено аналіз динаміки індексу компліментарності торгівлі для України та ЄС. З'ясовано, що країни ЄС та Україна є «природними торговими партнерами», про що свідчить високий рівень взаємодоповнення торгівлі. Зроблено висновок, що динаміка індексу компліментарності України з країнами ЄС має тенденцію до поступового зростання, що є позитивним результатом створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі України з ЄС. На основі VAR-аналізу досліджено вплив основних факторів на зміну коефіцієнта компліментарності торгівлі України з ЄС.

- Проаналізовано недоторговану частину експортного потенціалу України на ринку ЄС, а також недоторговану частину експортного потенціалу країн ЄС на ринку України та встановлено, що розширення та поглиблення торгівельних відносин між державами являється взаємовигідним процесом. Визначено, що особливого значення набуває реалізація експортного потенціалу України на ринку ЄС за товарами, експорт яких в РФ зменшився протягом останніх років внаслідок виходу українських підприємств з виробничих мереж з російськими компаніями та компаніями інших країн ЄАЕС. Доведено, що високі безпекові та економічні ризики внаслідок протистояння з Російською Федерацією також суттєво обмежують входження українських підприємств у європейські виробничі мережі з високим рівнем доданої вартості, деформують ефекти реалізації поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС;

Удосконалено:

- Теоретичне обґрунтування застосування гравітаційної моделі для кількісної оцінки географічної структури торгівлі України з ЄС. Проведений аналіз зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС з використанням гравітаційної моделі підтверджує, що економічні розміри торгових країн-партнерів прямо пропорційно впливають на обсяги взаємної торгівлі товарами, а відстань негативно позначається на інтенсивності торгових відносин, тобто, європейські країни-сусіди більш активно торгують з Україною. Основними торговельними партнерами України з країн ЄС є Німеччина, Польща, Італія та Угорщина – країни, що географічно близько знаходяться до кордону України. Протягом проаналізованого періоду суттєвим чином зросла торгівля товарами з Люксембургом, Кіпром та Латвією;

- Аналіз зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС з використанням статистичних індексів створення та відхилення торгівлі (для періоду 2013-2019 рр.). Доведено, що ефект створення торгівлі досягається для таких основних товарних груп як «Електричні машини і устаткування» (товарна група 85) та «Наземні транспортні засоби, крім залізничних» (товарна група 87). Показано, що ефект відхилення торгівлі спостерігається за такими

¹ Науковий консультант – Олександр Іванович Шнирков, доктор економічних наук, професор Київського національного університету, координатор Центру досконалості Жана Моне

товарними групами як «Фармацевтична продукція» (товарна група 30), «Котли, машини, апарати та механічні пристрої» (товарна група 84);

- Обґрунтування та оцінку можливих економічних вигод для національної економіки від створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі України з ЄС з використанням індексу виявлених порівняльних переваг за відповідний період. Зроблено висновок, що Україна має порівняльні переваги по 54 товарних групах з 99, з яких найбільш суттєве зростання мали індекси по 7 товарних групах: 87, 41, 42, 90, 64, 53, 23. Однак, виявлені порівняльні переваги характерні в основному для товарних груп з невисоким рівнем доданої вартості, а зростання індексу для товарних груп з високим рівнем доданої вартості відбувається доволі повільно;

- Дослідження індексу регіональної орієнтації України на ринок ЄС за період 2013-2020 років. Зроблено висновок, що Україна має переважно більшу орієнтацію торгівлі саме на ринок ЄС по 51 товарній групі з 99, з яких суттєве зростання мали відповідні індекси по 28 товарних групах, що підтверджує зростання ролі попиту саме на спільному ринку ЄС для відповідних товарних груп у порівнянні з українським експортом на інші світові ринки. Регіональна переорієнтація торгівлі України по значній кількості товарних груп на ринок ЄС стає важливим фактором змін у географічній та товарній структурі зовнішньої торгівлі України у цілому;

Дістали подальшого розвитку:

- Принципи та підходи до визначення впливу лібералізації торгівлі з країнами ЄС на процес диференціації експорту України з використанням індексів концентрації експорту CR-4 та CR-10. Визначено, що індекс концентрації загального експорту CR-4 в Україні за відповідний період мав середній рівень та тенденцію до зростання, що вказує на посилення концентрації експорту в цілому. В той же час, у цей період спостерігалася тенденція до зменшення індексу CR-4 для експорту у країни ЄС, що свідчить про послаблення концентрації та диференціацію товарної структури експорту у даному напрямку. Аналогічною є тенденція зміни індексу концентрації експорту CR-10, де також простежується тенденція до зменшення індексу для експорту у країни ЄС та збільшення індексу концентрації в інші країни. Таким чином, диференціація товарної структури експорту України в Європейський Союз стає важливим фактором диференціації товарної структури загального експорту з України та частково стримує процес її концентрації у цілому;

- Положення про суттєве зростання ролі торговельних відносин з ЄС для економічного розвитку України в умовах її дезінтеграції з Росією. Індекс відкритості зовнішньої торгівлі України у цілому зменшився, в той час як індекс відкритості торгівлі з країнами ЄС збільшився. Це підтверджує пріоритетне значення торговельних зв'язків саме з Європейським Союзом для розвитку національної економіки України у цілому. Більш того, торговельні зв'язки з Європейським Союзом частково компенсували зменшення відкритості торгівлі України з іншими країнами;

- Аналіз динаміки внутрішньогалузевої та міжгалузевої торгівлі України з ЄС. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі є значним для 34 з 99 товарних груп, при цьому його зростання за відповідний період відбулося по 25 із вищезазначених груп, найвище зростання показали товарні групи 69, 57, 96, 02. В той же час, відбулося зменшення індексу та переорієнтація від внутрішньогалузевої торгівлі до міжгалузевої по товарних групах 61, 25, 89, 27, 36, 94, 44, 92, 88. Це підтверджує гіпотезу про переважно міжгалузевий характер взаємного товарного обміну, на який припадає все ще більша частка його вартості, та свідчить про початковий етап власне виробничої інтеграції між партнерами;

- Оцінка збалансованості галузевого товарного обміну України з ЄС на основі індексу чистої торгівлі. Протягом періоду, що аналізується, в торгівлі України з країнами ЄС експорт перевищував імпорт по 32 з 99 товарних груп, крім того, по 25 з таких товарів відбувається тенденція до зростання індексу, а отже – до нарощення експортних потужностей (зокрема, для товарних груп 92, 94, 66, 70, 02, 57). В той же час, падіння індексу відбулося по 19 товарним групам (найбільшим чином для товарних груп 79, 31, 36, 88). Таким чином, з урахуванням вартісних позицій відповідних товарних груп збалансованість торговельного обміну України з країнами ЄС покращилась, хоча і продовжує залишатися негативною.